

Vasaráb a Paulus proti Slovensku, rozsudek ze dne 15. 12. 2022 - Neprovedení důkazů navrhovaných obviněným vedlo k porušení článku 6 Úmluvy

Stěžovatel: Vasaráb a Paulus

Žalovaný stát: Slovensko

Číslo stížnosti: 28081/19, 29664/19

Datum: 15.12.2022

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1
čl. 6 odst. 3 písm. d)

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: dokazování/důkaz/důkazní břemeno, práva obhajoby, spravedlivé projednání, spravedlivost řízení, trestní řízení, výpověď svědka

Český právní řád: čl. 36 Listiny základních práv a svobod
§ 2 odst. 4, 5, 13 a 15, § 33 odst. 1 a § 265b odst. 1 písm. g) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 3/2023

Vasaráb a Paulus proti Slovensku, rozsudek ze dne 15. 12. 2022

Autorský komentář

V komentovaném rozhodnutí se Soud zabýval stížností pana Vasarába (dále jako „první stěžovatel“) a pana Pauluse (dále jako „druhý stěžovatel“), kteří byli oba rozsudkem slovenského Specializovaného trestního soudu ze dne 25. 9. 2012, sp. zn. 2T/12/2012, uznáni vinnými z vraždy a druhý stěžovatel také z nedovoleného ozbrojování, za což byli oba odsouzeni k mnohaletým trestům odnětí svobody. Ač stěžovatelé nejen v přípravném řízení, ale později taktéž v rámci řízení před soudy opakovaně navrhovali provedení důkazů v jejich prospěch v podobě výslechů několika svědků, kteří podle jejich názoru měli prokázat, že dané trestné činy nespáchali, všechny jejich návrhy byly odmítnuty.

Soud v rámci posouzení, zda bylo dodrženo právo předvolat svědka obhajoby podle čl. 6 Úmluvy, přistoupil k aplikaci třístupňového testu formulovaného dříve v rozsudku velkého senátu ze dne 18. 12. 2018, Murtazaliyeva proti Rusku, č. 36658/05. Konkrétně posuzoval:

(1) zda byl návrh na provedení výslechu svědka dostatečně odůvodněný a významný pro předmět obvinění; (2) zda vnitrostátní soudy zvážily význam této svědecké výpovědi a dostatečně odůvodnily své rozhodnutí o neprovedení výslechu svědka v soudním řízení; a (3) zda

rozhodnutí vnitrostátních soudů neprovést výslech svědka nenarušilo celkovou spravedlivost řízení.

Postupu slovenských vnitrostátních orgánů Soud vytknul zejména to, že při rozhodování o vině stěžovatelů vycházely pouze z důkazů předložených obžalobou. Upozornil taktéž na obecnost odůvodnění odmítnutí provedení stěžovateli navržených důkazů ze strany policejního orgánu a soudů, když tato obsahovala pouze odkazy na použitelná pravidla, přičemž ve vztahu k projednávané věci nebyla podpořena ničím specifickým.

Soud taktéž zdůraznil potřebu prověřování výpovědí svědků, kteří jsou sami podezřelí ze spáchání trestné činnosti a svědeckou výpověď poskytují výměnou za beztrestnost či jiné výhody. V této souvislosti odkázal na závěry ze svého dřívějšího rozsudku ze dne 12. 11. 2019, Adamčo proti Slovensku, č. 45084/14, kde taktéž konstatoval pochybení slovenských vnitrostátních orgánů a porušení čl. 6 Úmluvy. Překlad tohoto rozhodnutí a autorský komentář byl publikován v č. 3/2020 Výběru rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi.

Rozsudek jistě může být přínosný i pro české orgány činné v trestním řízení v rámci rozhodování, zda důkazy navrhované obhajobou provést či nikoli tak, aby nedošlo k porušení čl. 6 Úmluvy (srov. též čl. 36 odst. 1 Listiny základních práva a svobod). V této souvislosti lze také připomenout doktrínu opomenutých důkazů, kterou ve své rozhodovací praxi postupně formuloval Ústavní soud ČR [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1330/11 ze dne 15. 3. 2012 (N 54/64 SbNU 673), bod 24.; nález sp. zn. III. ÚS 1414/16 ze dne 26. 7. 2016 (N 138/82 SbNU 215), bod 43.; nález II.ÚS 1904/20 ze dne 10. 2. 2021 (N 29/104 SbNU 348) aj.] a v návaznosti na tuto též na „nově“ formulovaný dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu *ve své třetí variantě*.

(JUDr. Petr Škvain, Ph.D., Mgr. Bc. Anna Čermáková)

SKUTKOVÝ STAV A PRÁVNÍ POSOUZENÍ

Případ se týká spravedlivosti trestního řízení vedeného proti stěžovatelům pro obvinění z vraždy, zejména toho, že nemohli dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch, což vyvolává otázky podle článku 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

Spravedlivost řízení je třeba posuzovat s ohledem na roli, kterou by v něm dotčené důkazy hrály. Pro usnadnění tohoto posouzení je nejprve popsáno odsouzení stěžovatelů a jeho důkazní základ, přičemž soudní řízení a stěžovateli předložené, ale soudy neprovedené, důkazy jsou popsány následně.

Kromě vraždy, za kterou byli stěžovatelé odsouzeni, byli první stěžovatel a další osoba ve stejném řízení obviněni z vraždy třetí osoby. Obžaloby ale byli zproštěni. Vzhledem k tomu, že tato skutečnost přímo nesouvisí s předmětem projednávané věci, jsou řízení vedená proti stěžovatelům popsána níže pouze ve vztahu k prvnímu z obvinění.

(...)

ODSOUZENÍ STĚŽOVATELŮ

Dne 23. 2. 2010 byla zastřelena osoba A., když řídila auto na ulici v Šalé, další osobou, která jela v jiném voze. Totožnost řidiče druhého vozu nebyla nikdy zjištěna.

Soudy ve svých skutkových zjištěních, která stěžovatelé ve všech fázích řízení zpochybňovali, konstatovaly, že střelcem byl druhý stěžovatel a že vraždu si objednal první stěžovatel.

Ze skutkové věty vyplývá, že (i) si první stěžovatel objednal u druhého stěžovatele vraždu za úplatu;

(ii) první stěžovatel měl s A. „dlouhotrvající osobní neshody“; (iii) první stěžovatel již dříve požádal jinou osobu, B., aby byla řidičem pro druhého stěžovatele, ale B. to odmítl; a (iv) druhý stěžovatel požádal jinou osobu, C., aby pro něj obstarala útočnou pušku, což C. učinila.

Soudy uznaly, že klíčové důkazy, o které se odsouzení opírá, pocházejí od B., C. a další osoby, D. Konkrétně se jednalo o následující důkazy.

vypověděl, že byl v roce 2009 osloven prvním stěžovatelem a další osobou s žádostí, aby byl řidičem druhého stěžovatele s cílem někoho usmrtit, což odmítl. Rovněž uvedl, že slyšel výroky druhého stěžovatele, které pochopil tak, že z nich vyplývalo, že druhý stěžovatel A. usmrtil.

potvrdil, že byl druhým stěžovatelem požádán, aby pro něj obstaral útočnou pušku, a že tak učinil. Jakmile pušku získal a předtím, než ji předal druhému stěžovateli, ji vyzkoušel, a proto byly na jedné z jeho rukou poté, co byl v den vraždy zadržen vnitrostátními orgány, zjištěny povýstřelové zplodiny. Dříve toho dne předal zbraň druhému stěžovateli.

O několik dní později se setkal s druhým stěžovatelem, který mu zaplatil za zbraň a řekl, že „sundal“ A. Dodal, že první stěžovatel měl problémy s A., který se ho předtím pokusil usmrtit.

uvedl, že mu druhý stěžovatel řekl, že osobu A. usmrtil na žádost prvního stěžovatele.

Oba stěžovatelé byli uznáni vinnými z vraždy a druhý stěžovatel také z nedovoleného ozbrojování, za což byli odsouzeni k trestu odnětí svobody v délce dvaceti dvou a dvaceti pěti let.

TRESTNÍ ŘÍZENÍ PROTI STĚŽOVATELŮM

Trestní řízení ve věci bylo zahájeno dne 23. 2. 2010 a dne 18. 9. 2011 byli stěžovatelé obviněni. V průběhu celého řízení byli právně zastoupeni a svou vinu popírali.

Dne 2. 2. 2012 byli stěžovatelé v souvislosti s ukončením vyšetřování vyzváni k prostudování spisu a k učinění návrhu na doplnění vyšetřování. Navrhli devatenáct bodů, ke kterým měly být provedeny důkazy. Jednalo se o výslechy pěti svědků, kteří měli prokázat vztah mezi prvním stěžovatelem a A., jakož i mezi A. a další osobou, s níž měl být A. údajně v konfliktu, a sedmi dalších osob, které měly ověřit věrohodnost výpovědi C. ohledně toho, kde se nacházel v den, kdy byl A. usmrčen.

Podle záznamu o prostudování spisu stěžovateli policejní orgán s odkazem na § 208 odst. 1 trestního řádu (zákon č. 301/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů – dále jen „TŘ“) návrh stěžovatelů odmítl, neboť „nepovažoval navrhované doplnění vyšetřování za nutné“.

Dne 3. 4. 2012 předložil policejní orgán státnímu zastupitelství (dále jen „SZ“) návrh na podání obžaloby vůči stěžovatelům na základě výše uvedených obvinění a vysvětlil, že jejich žádost o doplnění vyšetřování byla odmítnuta, „protože na základě již provedených důkazů je důkazní situace taková, že návrhy [stěžovatelů] by na ni neměly žádný vliv“.

Dne 19. 4. 2012 byla u Specializovaného trestního soudu (dále jen „STS“) podaná obžaloba, která se opírala výlučně o důkazy předložené SZ.

Dne 30. 4. 2012 podal právní zástupce stěžovatelů písemný návrh na provedení důkazů ve prospěch obhajoby ve dvaceti bodech, které zahrnovaly body výše uvedené.

Dne 28. 5. 2012 konal STS veřejné zasedání, v rámci něhož byla předběžně projednána obžaloba. Ve vztahu k návrhu na provedení dalších důkazů právní zástupce stěžovatelů vysvětlil, že cílem je ověřit tvrzení C. ohledně jeho pobytu v den vraždy (tj. zda mohl předat předpokládanou vražednou zbraň

druhému stěžovateli) a ohledně toho, jak si údajně zbraň opatřil. V rámci přípravného řízení byla tato tvrzení přijata jako skutečnost, aniž by byla jakkoli ověřena. Navrhované důkazy by navíc prokázaly, že první stěžovatel neměl s A. žádné neshody, a tudíž ani motiv nechat ho usmrtit, a že se jednalo spíše o neshody mezi A. a jinou již zmíněnou osobou.

Dne 11. 9. 2012 předložil první stěžovatel STS písemné vyjádření, v němž popřel, že by si objednal vraždu A. Uvedl, že B., C. a D. byli podezřelí z různé organizované trestné činnosti různých organizovaných trestných činností a že mohli spolupracovat na vyšetřování výměnou za beztrestnost nebo s cílem pomstít se stěžovatelům.

Na jednání konaném dne 19. 9. 2012 právní zástupce stěžovatelů znovu navrhl provedení dalších důkazů. Podotkl, že výpověď C. je rozporuplná a nevěrohodná, a to zejména pokud jde o jeho příchod a odchod z jisté restaurace v době, kdy údajně zkoušel zbraň. Vnitrostátní orgány vůbec nezkoumaly jeho tvrzení o tom, jak si zbraň opatřil, a přijaly jedinou verzi ohledně motivu prvního stěžovatele nechat A. usmrtit.

V reakci STS uvedl, že někteří svědci navržené obhajobou byli vyslechnuti před vznesením obvinění proti stěžovatelům za situace, kdy bylo zvažováno několik směrů vyšetřování. Po vznesení obvinění však tyto vyšetřovací verze již nebyly dále zkoumány a tyto osoby nebylo nutné znovu vyslýchat.

Procesním rozhodnutím přijatým v průběhu soudního jednání odmítl STS provést důkazy navržené obhajobou. Zatímco stěžovatelé ve své stížnosti popřeli, že by toto rozhodnutí bylo jakkoli odůvodněno, do protokolu o jednání bylo zaznamenáno následující:

„Podle § 272 odst. 3 [TŘ] soud odmítá provést důkazy předložené [právním zástupcem

stěžovatelů] ... v jeho podání ze dne 30. 4. 2012 ..., [a] na jednáních dne 28. 6. 2012, 12. 9. 2012 a dalších

Předsedkyně senátu své rozhodnutí odůvodnila a poučila strany, že proti němu není přípustný žádný opravný prostředek.“

V rozsudku ze dne 25. 9. 2012 odsoudil STS stěžovatele tak, jak je uvedeno výše. Uznal, že klíčovými důkazy spojujícími vraždu se stěžovateli jsou svědecké výpovědi B., C. a D. Ve svém rozsudku se nezmínil o důkazech, které stěžovatelé navrhli provést v jejich prospěch, ani o svém rozhodnutí jejich návrhu nevyhovět.

Pokud jde o motiv prvního stěžovatele a zejména o zjištění, že měl s A. dlouhodobé osobní neshody, STS uvedl, že tyto neshody vedly k tomu, že byl A. v roce 2005 obviněn z přípravy vraždy prvního stěžovatele.

Stěžovatelé podali odvolání, v němž především namítali, že STS založil své závěry pouze na důkazech ve prospěch obžaloby a že pravdivost svědeckých výpovědí, na nichž se zakládala obžaloba, nebyla žádným způsobem ověřena. Konkrétně se odvolávali na důkazy, jejichž provedení ve svůj prospěch se dříve domáhali. Kromě toho první stěžovatel ve vztahu k jeho údajnému motivu vysvětlil, že incident z roku 2005 spočíval v tom, že ho sledovaly neznámé osoby. Je pravda, že v této souvislosti bylo proti A. vzneseno obvinění, nicméně mezi nimi neexistovaly žádné vazby a konflikt, na který se vnitrostátní orgány odvolávají, se ve skutečnosti odehrál mezi A. a jinou osobou. Svědci, provedení jejichž výslechů se domáhal, by toto prokázali, stejně jako to prokázali při výslechu před vznesením obvinění proti němu.

Dne 3. 4. 2013 Nejvyšší soud odvolání zamítl. V rámci relevantních částí konstatoval, že vnitrostátní orgány dostatečně zjistily skutkový stav v rozsahu nezbytném pro jejich rozhodnutí, a proto shledal,

že provedení dalších důkazů nebylo nutné. Nejvyšší soud se ztotožnil s tím, že důkazy vyplývající ze sdělení B., C. a D. byly pro zjištění skutkového stavu stěžejní. Rozhodnutí STS o vině stěžovatelů „bylo založeno na přesvědčivých důkazech, které bez jakýchkoli pochybností vylučují jakoukoli jinou alternativu skutkového děje, který byl na základě těchto důkazů ustálený.“ Nejvyšší soud dále konstatoval, že tyto důkazy nebyly zpochybněny ničím jiným než tvrzeními stěžovatelů.

Stěžovatelé podali dovolání. Tvrdili mimo jiné, že jim bylo v průběhu celého řízení upíráno právo zaručené v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy na dosažení předvolání a výslechu svědků v jejich prospěch, což podle jejich názoru představovalo porušení jejich práva na obhajobu, a tedy důvod přípustnosti dovolání podle § 371 odst. 1 písm. c) TŘ.

Dne 25. 1. 2018 Nejvyšší soud dovolání odmítl. K výše uvedenému argumentu stěžovatelů uvedl, že rozhodnutí soudu o odmítnutí návrhu na provedení důkazů a absence odůvodnění takového rozhodnutí nemůže představovat důvod přípustnosti dovolání podle citovaného ustanovení TŘ.

Stěžovatelé se dále domáhali svých práv podáním dvou ústavních stížností podle čl. 127 Ústavy, v nichž uváděli v podstatě stejné argumenty jako výše a dovolávali se rovněž práva na kontradiktorní řízení.

Dne 4. 12. 2018 a 30. 1. 2019 Ústavní soud odmítl tyto stížnosti jako zjevně neopodstatněné. Uznal, že skutkový závěr soudů „vycházel především z usvědčujících důkazů v podobě svědeckých vypovědí tří konkrétních svědků, kterým se [druhý stěžovatel] osobně přiznal ...

a z nichž jeden [poskytl] relevantní svědectví o způsobu, jakým byla použita zbraň opatřena.“ Podle zásady subsidiarity neměl Ústavní soud ve vztahu k STS žádnou pravomoc. Pokud jde o Nejvyšší soud, ten se dostatečně zabýval všemi relevantními aspekty případu. Strany trestního řízení neměly právo na provedení všech jimi navržených důkazů. Rozhodnutí o tom, který důkaz bude proveden, bylo vždy na soudu. Proto rozhodnutí soudu neprovést důkazy navržené jednou ze stran, například proto, že jsou nepodstatné nebo nadbytečné, nelze považovat za rozhodnutí, které by jí bránilo jednat před soudem.

III. NÁVRHY NA POVOLENÍ OBNOVY ŘÍZENÍ

Stěžovatelé následně dvakrát požádali o povolení obnovy řízení na základě existence nových důkazů. Poukázali na to, že v jiném soudním řízení týkajícím se nesouvisejících obvinění B. a D. jako obvinění uvedli, že na ně policie vyvíjela nátlak, aby spolupracovali při vyšetřování proti druhému stěžovateli, což vedlo k jeho odsouzení, jak je uvedeno výše. První stěžovatel rovněž uvedl, že se podrobil testu na detektoru lži, jehož výsledek svědčil o jeho nevině. Kromě toho tvrdil, že existuje nový svědek, který by mohl vypovídat o osobnosti C.

a o tom, že se mu tento svěřil s tím, co chápal jako přiznání, že předchozí obvinění C. proti stěžovatelům byla falešná.

Návrhy byly odmítnuty a konečná rozhodnutí vydal Nejvyšší soud dne 20. 2. 2018

a 10. 12. 2019. Nejvyšší soud uvedl, že je pravdou, že v jiném řízení B. a D. uvedli, že byli k usvědčení druhého stěžovatele donuceni. Tato podání však učinili jako obvinění, což je zbavuje odpovědnosti za nepravdivá prohlášení. Když byli B. a D. vyslýcháni jako svědci v řízení o návrhu stěžovatelů na obnovu řízení, odmítl vypovídat. Vzhledem k tomu, že policie popřela, že by se dopustila jakéhokoli protiprávního jednání, neexistovaly ve skutečnosti žádné nové důkazy, které by návrh na povolení obnovy řízení podpořily. Testování na detektoru lži se na Slovensku nepovažuje za důkaz v soudním řízení a výpověď nového svědka byla nedůvěryhodná.

RELEVANTNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA

TRESTNÍ ŘÁD

Paragraf 2 TŘ definuje základní zásady trestního řízení. Podle odstavce 10 postupují orgány činné v trestním řízení tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Důkazy obstarávají z úřední povinnosti. Právo obstarávat důkazy náleží rovněž stranám. Orgány činné v trestním řízení mají se stejnou pečlivostí objasňovat okolnosti svědčící v neprospěch obviněného, jakož i okolnosti svědčící v jeho prospěch, a provádět důkazy v obou směrech tak, aby umožnily soudu spravedlivě rozhodnout.

Paragraf 34 vymezuje práva a povinnosti obviněného. Podle odstavce 1 mezi ně patří právo navrhnout důkazy a předkládat je.

Podle § 119 musí být v trestním řízení mimo jiné prokázáno, zda se skutek stal a zda naplňuje znaky trestného činu [odstavec 1 písm. a)], a pokud ano, kdo tento skutek spáchal a na základě jakých pohnutek [odstavec 1 písm. b)].

Podle § 168 odst. 1 musí rozsudek mimo jiné obsahovat odůvodnění, proč soud nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů.

Po skončení vyšetřování má policejní orgán umožnit obhajobě a dalším osobám prostudovat spis a podat návrhy na doplnění vyšetřování. Tyto návrhy mohou být odmítnuty, pokud je policejní orgán nepovažuje za nutné (§ 208 odst. 1).

Podle § 272 odst. 2 má předseda senátu po provedení všech důkazů zjistit, zda strany mají návrhy na doplnění dokazování. Podle odstavce 3 uvedeného paragrafu soud odmítne provést důkaz, pokud se týká okolnosti, která je pro rozhodnutí nepodstatná nebo může být zjištěna jinými dříve navrženými důkazy. Rozhodnutí o odmítnutí provedení důkazu musí být oznámeno osobě, která podala návrh na jeho provedení. Oznámení se zpravidla provádí ústně a po zahájení hlavního líčení. Rozhodnutí je možno změnit, pokud se v průběhu dalšího řízení ukáže, že je potřebné daný důkaz provést.

Důvody, pro které lze podat dovolání, jsou uvedeny v § 371 odst. 1. Podle písm. c) mezi ně patří případy, v nichž došlo k zásadnímu porušení práva na obhajobu.

(...)

SPOJENÍ STÍŽNOSTÍ

S ohledem na podobný předmět stížností považuje Soud za vhodné posoudit je společně v rámci jednoho rozsudku.

TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODST. 1 A 3 PÍSM. D) ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že řízení vedená proti nim byla nespravedlivá, neboť orgány svévolně odmítly provést jimi navržené důkazy. Tuto stížnost je třeba posoudit podle čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy, jehož příslušné části znějí takto:

Článek 6

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána ... soudem, ... který rozhodne ... o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu

(...)

Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

(...)

vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;

(...)“.

Přijatelnost

Soud konstatuje, že stížnosti nejsou zjevně neopodstatněné ani nepřijatelné z jiných důvodů uvedených v čl. 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášeny za přijatelné.

Věcné posouzení

Vyjádření stran

Stěžovatelé tvrdili, že řízení proti nim byla nespravedlivá, neboť jejich odsouzení bylo založeno pouze na důkazech předložených SZ, zatímco jim bylo odepřeno právo dosáhnout předvolání a výslechu svědků v jejich prospěch. V průběhu řízení ve všech fázích žádali o předvolání a provedení výslechu dvanácti svědků. Podrobně a opakovaně upřesnili, že tyto důkazy se týkají neexistence jakéhokoli motivu prvního stěžovatele nechat A. usmrtit a věrohodnosti svědka C. a jeho výpovědi. Důležitost motivu byla umocněna tím, že se jedná o jeden z klíčových prvků, které je třeba v trestním řízení prokázat, a že v konkrétních skutkových okolnostech projednávaného případu samy vnitrostátní orgány výslovně uznaly důležitost motivu tím, že jej zahrnuly do skutkové věty ve vztahu k trestným činům přičítaným prvnímu stěžovateli. Vnitrostátní orgány zcela ignorovaly všechny důkazy navržené stěžovateli a odepřely jim jakoukoli možnost vyslechnout výše uvedené svědky, přestože jim byla známa jejich totožnost. Jakékoli vysvětlení v tomto ohledu bylo podáno povrchně a zcela nahodile formou citace příslušných právních ustanovení, ale neobsahovalo žádný prvek skutečného individuálního odůvodnění. Vysvětlení tak bylo dáno pouze naoko. V situaci, kdy všechny návrhy obžaloby na provedení důkazů byly přijaty, došlo ke zjevné nerovnosti zbraní. Místo toho, aby vnitrostátní soudy zajistily dodržování této zásady, jednaly spíše jako zástupce orgánů činných v trestním řízení. Absence odůvodnění odmítnutí provedení důkazů ve prospěch stěžovatelů byla navíc podle vnitrostátního práva nezákonná, zejména pokud výslovně vyžadovalo, aby takové odůvodnění bylo obsaženo v odsuzujících rozsudcích.

Pokud jde o argumenty vlády v její odpovědi (viz následující odstavce), stěžovatelé je považují za pokus o bagatelizaci problému. Jejich pozdější žádosti o povolení obnovy řízení a odmítnutí těchto žádostí neměly na projednávanou věc žádný vliv, neboť nezahrnovaly posouzení otázek, kterých se týkaly. Navíc vyjádření předsedkyně senátu STS, který zasedal v jejich věci (viz bod 47. níže), nesvědčilo o ničem jiném než o tom, že důvody, pro které se domáhali přezkoumání sporných důkazů, byly zcela jasné. Konečně, pokud byl některý ze stěžovatelů navržených svědků vyslechnut před vznesením obvinění proti nim, proběhly tyto výslechy bez přítomnosti stěžovatelů, a tudíž jim nebyla poskytnuta možnost uplatnit jejich právo na obhajobu.

Vláda poukázala na to, že otázky přípustnosti důkazů jsou primárně záležitostí vnitrostátního práva a vnitrostátních soudů, přičemž role Soudu je omezena na posouzení spravedlivosti řízení jako celku. Projednávaný případ je třeba posoudit podle kritérií reflektovaných ve věci Murtazaliyeva proti Rusku (rozsudek velkého senátu ze dne 18. 12. 2018, č. 36658/05). Jádrem projednávaného případu byly svědecké důkazy navržené obhajobou, které měly zpochybnit věrohodnost C. a prokázat vztahy A., které byly důležité pro motiv nechat ho usmrtit. Kromě výpovědi C. se však odsouzení stěžovatelů opíralo i o výpovědi dalších svědků, včetně B. a D. Návrhy obhajoby byly přezkoumány a odmítnuty

policejním orgánem, SZ, soudy tří stupňů a nakonec i Ústavním soudem. Zejména STS se po předložení připomínek ze strany SZ návrhem zabýval na soudním jednání, přičemž z protokolu o jednání vyplývá, že toto rozhodnutí bylo odůvodněno. Kromě toho byly v souvislosti s návrhy stěžovatelů na povolení obnovy řízení zkoumány další důkazní otázky.

Vláda tvrdila, že vnitrostátní soudy dostatečně posoudily relevanci důkazů navržených stěžovateli a že i když rozhodnutí o odmítnutí jejich provedení nebylo nijak konkrétně odůvodněno, je zřejmé, že důvodem bylo, že ostatní již provedené důkazy jednoznačně poskytovaly úplný obraz o věci, s ohledem na který bylo provedení dalších důkazů nadbytečné, což uznal i Nejvyšší soud jako soud odvolací.

Vláda předložila prohlášení ze dne 15. 11. 2019 vyhotovené pro účely řízení před Soudem předsedkyní senátu STS, který rozhodoval ve věci stěžovatelů. Předsedkyně senátu připustila, že obhajoba požádala o provedení předmětných důkazů písemně i ústně, a souhrnně uvedla konkrétní svědky, jejichž výslech stěžovatelé požadovali, a konkrétní účely jejich výslechu. Předsedkyně senátu uvedla, že odsouzení stěžovatelů se opírá o rozsáhlé množství důkazů, a v souvislosti s jednotlivými výpověďmi svědků B., C. a D. dodala:

„... Na základě posouzení přípustnosti a relevance [dalších] důkazů dospěl soud k závěru, že jsou dostatečné pro rozhodnutí o vině [a] trestu, [zatímco] návrh důkazů ve prospěch obhajoby dostatečně nevysvětluje jejich význam pro zjištění skutečného stavu věci.“

Závěrem vláda uvedla, že někteří ze svědků navržených stěžovateli byli vyslechnuti před vznesením obvinění proti stěžovatelům. Jelikož neuvedli nic, co by bylo považováno za relevantní, nebylo nutné tyto svědky znovu vyslechnout. Vzhledem k tomu, že stěžovatelé byli po celou dobu zastoupeni advokáty a měli neomezené možnosti uplatnit svá práva na obhajobu, byla řízení jako celek spravedlivá.

Posouzení soudu

Obecné zásady

Soud na úvod připomíná, že záruky uvedené v čl. 6 odst. 3 písm. d) jsou specifickými aspekty práva na spravedlivý proces stanoveného v odstavci 1 tohoto článku, které musí být zohledněny při jakémkoli posuzování spravedlivosti řízení (viz například rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2015, Schatschaschwili proti Německu, č. 9154/10, bod 100., s dalšími odkazy).

Soud dále připomíná, že podle čl. 6 Úmluvy podléhá přípustnost důkazů v první řadě pravidlům vnitrostátního práva a úkolem Soudu není rozhodovat o tom, zda byly výpovědi svědků řádně připuštěny jako důkaz, ale zabývat se tím, zda řízení jako celek, včetně způsobu, jakým byly důkazy provedeny, bylo spravedlivé (viz, kromě mnoha jiných, rozsudek ze dne 23. 4. 1997, Van Mechelen a ostatní proti Nizozemsku, č. 21363/93, 21364/93, 21427/93 a 22056/93, bod 50.; a rozsudek velkého senátu ze dne 6. 5. 2003, Perna proti Itálii č. 48898/99, bod 29.). Článek 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy nevyžaduje účast a výslech každého svědka ve prospěch obviněného. Základním cílem tohoto ustanovení, jak naznačují slova „za stejných podmínek“, je zajistit úplnou „rovnost zbraní“ (viz rozsudek ze dne 8. 6. 1976, Engel a ostatní proti Nizozemsku, č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, bod 91.; rozsudek ze dne 22. 4. 1992, Vidal proti Belgii, č. 12351/86, bod 33.; a rozsudek velkého senátu Murtazaliyeva proti Rusku, citováno výše, bod 139.).

V posledně citovaném rozsudku (bod 158.) Soud formuloval následující třístupňový test pro posouzení, zda bylo dodrženo právo předvolat svědka obhajoby podle čl. 6 odst. 3 písm. d):

(1) zda byl návrh na provedení výslechu svědka dostatečně odůvodněný a významný pro předmět obvinění; (2) zda vnitrostátní soudy zvážily význam této svědecké výpovědi a dostatečně odůvodnily své rozhodnutí o neprovedení výslechu svědka v soudním řízení; a (3) zda rozhodnutí vnitrostátních soudů neprovést výslech svědka nenarušilo celkovou spravedlivost řízení.

Co se týče prvního kroku testu, Soud rozhodl, že je třeba zkoumat, zda výpovědi svědků mohly ovlivnit výsledek soudního řízení nebo zda se od nich dalo rozumně očekávat, že posílí pozici obhajoby. „Dostatečnost“ odůvodnění návrhů obhajoby na výslech svědků bude záviset na posouzení okolností daného případu, včetně použitelných ustanovení vnitrostátního práva, stádia a průběhu řízení, argumentačních linií a strategií sledovaných stranami a jejich procesního postupu (tamtéž, body 160.-161.).

Pokud jde o druhý krok testu, Soud vysvětlil, že obecně význam výpovědi svědka a dostatečnost odůvodnění předloženého obhajobou v kontextu okolností případu určí rozsah a detailnost posouzení nutnosti zajistit přítomnost a výslech svědka ze strany vnitrostátních soudů. V souladu s uvedeným, čím silnější a závažnější jsou argumenty předložené obhajobou, tím pečlivější musí být zkoumání a tím přesvědčivější musí být odůvodnění vnitrostátních soudů, pokud návrhu obhajoby na výslech svědka nevyhověly (tamtéž, bod 166.).

S ohledem na celkové posouzení spravedlivosti řízení jako třetího kroku testu Soud zdůraznil, že soulad s požadavky spravedlivého procesu musí být zkoumán vždy s ohledem na vývoj řízení jako celku, a nikoli na základě izolovaného posouzení jednoho konkrétního aspektu nebo jedné konkrétní události. I když by závěry v rámci prvních dvou kroků tohoto testu obvykle silně naznačovaly, jestli bylo řízení spravedlivé, nelze vyloučit, že v některých, byť výjimečných, případech, by úvahy o spravedlivosti řízení mohly odůvodnit opačný závěr (tamtéž, body 167-168).

Použití uvedených zásad na projednávanou věc

V projednávané věci byli stěžovatelé stíháni za závažné trestné činy na pozadí spletitého organizovaného zločinu. Na vnitrostátní úrovni bylo uznáno a před Soudem nebylo zpochybněno, že klíčové důkazy proti nim pocházejí od svědků B., C. a D. Byly to zejména tyto důkazy a motiv prvního stěžovatele, jak byl zjištěn vnitrostátními soudy, které je spojovaly s vraždou A. Část těchto důkazů, ta pocházející od C., měla zvláštní význam, protože na rozdíl od důkazů poskytnutých B. a D., kdy šlo převážně o fámy, C. osobně vypověděl, že druhému stěžovateli obstaral to, co bylo později prokázáno jako vražedná zbraň.

Případ se soustředí kolem návrhu stěžovatelů na provedení výslechu svědků, který podali písemně dne 2. a 30. 4. 2012 a ústně dne 28. 5. a 19. 9. 2012 (viz body 13., 17., 18. a 20. výše). Tyto žádosti se týkaly provedení důkazů v přibližně dvaceti bodech, včetně výslechu dvanácti konkrétních svědků.

(i) Zda byl návrh na provedení výslechu svědků dostatečně odůvodněný a významný pro předmět obvinění

Na vnitrostátní úrovni stěžovatelé specifikovali, že dotyční svědci mají být vyslechnuti ohledně vztahu A. k prvnímu stěžovateli a k další osobě a dále ohledně místa pobytu C. v den, kdy byl A. zabit, a jeho údajného obstarání vražedné zbraně pro druhého stěžovatele.

Podle podání stěžovatelů byla otázka vztahů A. k výše uvedeným osobám relevantní pro závěr vnitrostátního soudu ohledně motivu prvního stěžovatele nechat A. zabít. V této souvislosti Soud poznamenává, že důležitost této otázky je dána mimo jiné tím, že se jedná o jednu z otázek, kterou se musí zabývat odsuzující rozsudek (viz výše bod 35.). Ve skutkových okolnostech projednávané věci byl navíc motiv prvního stěžovatele zjištěný soudy rovněž zahrnut do

skutkové věty ve vztahu k trestnému činu, za který byl odsouzen (viz výše bod 9.).

Pokud jde o důkazy, jejichž provedení stěžovatelé požadovali ve vztahu k C., vysvětlili, že se snažili zpochybnit jeho verzi událostí, že obstaral vražednou zbraň, otestoval ji a předal druhému stěžovateli, neboť podle stěžovatelů byla tato tvrzení orgány přijata bez jakéhokoli ověření, přestože obsahovala mnoho nesrovnalostí.

Vzhledem k tomu, že předmětný důkaz mohl mít vliv na motiv prvního stěžovatele jako strukturální prvek případu a na věrohodnost výpovědi klíčového svědka proti stěžovatelům, Soud jej považuje za *prima facie* relevantní pro předmět obvinění proti nim.

(ii) Zda vnitrostátní soudy zvážily význam důkazu a dostatečně odůvodnily své rozhodnutí o neprovedení výslechu svědků v soudním řízení

Návrh stěžovatelů na provedení výslechu svědků byl podán ve fázi přípravného řízení, při předběžném projednání obžaloby, v průběhu soudního řízení a v jejich následných odvoláních a ústavních stížnostech.

Odpověď policejního orgánu a STS spočívala především v odkazu na použitelná procesní pravidla obecně umožňující odmítnout návrhy na provedení dalších důkazů v případech, kdy jejich provedení není nutné nebo pokud jsou důkazy nepodstatné či nadbytečné (viz body 14., 22., 37. a 38. výše). Nic nenasvědčuje tomu, že by „odůvodnění“ procesního rozhodnutí STS ze dne 19. 9. 2012 v této věci, jak je zaznamenáno v protokolu o jednání, na němž byl vyhotoven, obsahovalo něco více než prostý odkaz na použitelná pravidla.

Policejní orgán a Nejvyšší soud jako soud odvolací rovněž dodaly, že důkazy navržené stěžovateli by neměly žádný vliv na skutkový stav, který již byl zjištěn na základě jiných důkazů, a že neexistuje nic, kromě tvrzení samotných stěžovatelů, co by zpochybňovalo již učiněná skutková zjištění (viz body 15. a 26. výše). V této souvislosti Soud upozorňuje na obecný ráz tohoto posouzení, které ve vztahu k danému případu nebylo podpořeno ničím specifickým. Přestože někteří ze svědků, jejichž výslech stěžovatelé navrhovali, byli vyslechnuti ještě před vznesením obvinění proti nim, žádný z orgánů, které se podílely na projednávání jejich návrhů na provedení dalších důkazů, nijak podrobně nespécifikoval, proč by důkazy, které měli tito svědci poskytnout, byly irelevantní nebo nezpůsobilé vyvrátit zjištění učiněná na základě jiných důkazů. Za takového kontextu se může zdát paradoxní dospět bez prozkoumání navrhovaných důkazů k závěru, že neexistovalo nic jiného než tvrzení samotných stěžovatelů, co by bylo v rozporu s již zjištěnými skutečnostmi.

Obdobně soudy shledaly, že motiv prvního stěžovatele spočíval v nesporné skutečnosti, že A. byl již dříve obviněn z pokusu o vraždu prvního stěžovatele. Sám první stěžovatel však důsledně popíral, že by byl s A. v jakémkoli kontaktu nebo konfliktu, a předložil důkazy, které měly prokázat, že ve skutečnosti existovala jiná osoba, která měla motiv nechat A. usmrtit. Vzhledem k absenci jakýchkoli podrobností o stavu obvinění proti A. a jakéhokoli jiného odůvodnění ze strany vnitrostátních soudů pro neprovedení předložených důkazů neshledává Soud dostatečné důvody pro závěr, že předložené důkazy nebyly relevantní pro předmět obvinění proti stěžovatelům.

Pokud jde o STS, Soud dále podotýká, že ačkoli použitelná procesní pravidla výslovně vyžadovala, aby v odsuzujícím rozsudku podrobně uvedl, proč odmítl provést další důkazy (viz bod 36. výše), jeho rozsudek ze dne 25. 9. 2012 se touto otázkou nijak nezabýval.

Kromě výše uvedeného Nejvyšší soud jako dovolací soud shledal, že dovolání stěžovatelů nespádá do jeho pravomoci, a s tímto závěrem se v zásadě ztotožnil i Ústavní soud (viz body 28. a 30. výše). Ani jeden z těchto soudů tak ve skutečnosti nezkoumal oprávněnost odmítnutí soudů nižších stupňů

provést předmětné důkazy.

V rozsahu, ve kterém se vláda opírala o skutečnost, že někteří ze svědků, které stěžovatelé označili, byli vyslechnuti před vznesením obvinění proti stěžovatelům, toto nemá žádný vliv na posouzení stížnosti stěžovatelů před Soudem, protože žádné takové výpovědi nebyly ve skutečnosti předloženy vnitrostátním soudům a nebyly jimi přezkoumány. Kromě toho nic nenasvědčuje tomu, že by stěžovatelé byli těmto výslechům přítomni a mohli tak při této příležitosti uplatnit svá práva na obhajobu.

Jak sama vláda připustila, v projednávaném případě soudy v reakci na žádost stěžovatelů o provedení důkazů v jejich prospěch nevedly žádné konkrétní důvody (viz odstavec 46. výše). I za předpokladu, že by tedy relevance předmětných důkazů byla skutečně dostatečně zvážena, nelze říci, že by vnitrostátní soudy dostatečně odůvodnily, proč je neprovedly.

(iii) Zda rozhodnutí vnitrostátních soudů neprovést výslech svědků nenarušilo celkovou spravedlivost řízení

Soudní řízení se stěžovateli proběhlo v podstatě na základě důkazů předložených obžalobou, přičemž nic nenasvědčuje tomu, že by soudy jakýkoli důkaz navržený obžalobou neprovedly. Jinými slovy, soudy provedly všechny důkazy předložené obžalobou. Naproti tomu žádný z důkazů předložených stěžovateli nebyl proveden, ačkoli stěžovatelé o toto v průběhu řízení ve všech jeho fázích soustavně žádali.

Trestní řád jako jednu ze základních zásad trestního řízení na Slovensku stanoví, že orgány činné v trestním řízení mají se stejnou pečlivostí objasňovat jak okolnosti svědčící v neprospěch obviněných osob, tak i okolnosti svědčící v jejich prospěch (viz bod 33. výše). Nic však nenasvědčuje tomu, že by tak v daném případě učinily. Naopak obraz vyplývající ze skutkových okolností případu naznačuje, že vnitrostátní orgány zkoumaly pouze jednu verzi skutečností a aktivně odmítly zkoumat verzi předloženou stěžovateli.

Soud navíc poznamenává, že klíčoví svědci B., C. a D. byli potencionálně sami zapletení do různých skutkových okolností na pozadí věci a že tvrzení prvního stěžovatele, že mohli oba stěžovatele obvinít výměnou za beztrestnost (viz výše bod 19.), zřejmě nevedlo k žádným vyšetřovacím opatřením. V souvislosti s návrhy stěžovatelů na povolení obnovy řízení to nebylo napraveno ani prověřením tvrzení, které B. a D. učinili v jiných řízeních o tom, že byli k usvědčování druhého stěžovatele donuceni (viz bod 32. výše).

V této souvislosti Soud připomíná, že užití výpovědí svědků, jimž byla výměnou poskytnuta beztrestnost nebo jiné výhody, může zpochybnit spravedlivost řízení proti obviněnému a může vyvolat závažné otázky, zda tyto výpovědi nemohou být z jejich podstaty manipulovány ve snaze získání nabízených výhod nebo za účelem osobní pomsty. Riziko, že osoba může být obviněna a souzena na základě neověřených tvrzení, která nemusí být nutně nezaujatá, proto nesmí být podceňováno (viz rozsudek ze dne 12. 11. 2019, Adamčo proti Slovensku, č. 45084/14, bod 59., s dalším odkazem).

(iv) Závěr

Výše uvedené úvahy postačují Soudu k závěru, že vzhledem k tomu, jak vnitrostátní soudy reagovaly na návrh stěžovatelů na provedení výslechu svědků v jejich prospěch, byla řízení jako celek nespravedlivá.

Došlo tedy k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

K Použití článku 41 úmluvy

(...)

Újma

Stěžovatelé požadovali náhradu nemajetkové újmy následovně.

V podání ze dne 20. 7. 2020 první stěžovatel požadoval 10 000 EUR. V následném podání ze dne 25. 7. 2020 požadoval na základě stejného důvodu částku 5 000 000 EUR a tvrdil, že částku požaduje v souvislosti s odnětím svobody a zásahem do jeho soukromého a rodinného života, které považoval za protiprávní. V dalším podání ze dne 19. 8. 2020 první stěžovatel upřesnil, že má být brán v úvahu nárok uvedený v druhém podání.

Druhý stěžovatel požadoval 10 000 EUR z důvodu frustrace, úzkosti a nespravedlnosti způsobenými nemožností bránit se v řízení vedeném proti němu.

Vláda v odpovědi poukázala na to, že případné porušení, které by bylo v tomto případě shledáno, je procesní povahy, a uvedla, že nároky obou stěžovatelů jsou zjevně nadhodnocené. Kromě toho se domnívala, že v případě zjištění porušení práv stěžovatelů by se tito mohli domáhat povolení obnovy řízení v jejich věci, což je podle názoru vlády nejvhodnější formou nápravy.

Soud poznamenal, že nárok prvního stěžovatele vychází z předpokladu, že jeho odsouzení bylo nezákonné. Soud však nemůže spekulovat o výsledku řízení proti němu, pokud by proběhla v souladu s požadavky čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy. Zjištění porušení těchto ustanovení v projednávané věci tedy neznamená, že stěžovatelé byli odsouzeni neprávem.

V každém případě se Soud na základě skutkových okolností daného případu domnívá, že zjištění porušení představuje spravedlivé zadostiučinění. Upozorňuje, že v návaznosti na toto zjištění opravňuje vnitrostátní právo stěžovatele napadnout závěry vnitrostátních soudů prostřednictvím podání návrhu na povolení obnovy řízení (viz rozsudek ze dne 21. 7. 2015, Zachar a Čierny proti Slovensku, č. 29376/12 a 29384/12, bod 85., s dalšími odkazy). Soud proto nároky stěžovatelů zamítá (viz rozsudek velkého senátu ze dne 20. 10. 2015, Dvorski proti Chorvatsku, č. 25703/11, bod 117., s dalšími odkazy).

(...)

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ:

Rozhoduje o spojení stížností;

Prohlašuje stížnosti za přijatelné;

Rozhoduje, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy;

Rozhoduje, že konstatování porušení představuje samo o sobě dostatečné zadostiučinění za případnou nemajetkovou újmu utrpěnou stěžovateli;

Zamítá ve zbývající části nároky stěžovatelů na spravedlivé zadostiučinění.

(...)

(Zpracovala Mgr. Bc. Anna Čermáková)